

ШОДУНДАВКА

№ 11.

Београдъ 15 Марта.

1846.

О ИЛИРСТВУ.*)

Саобщено одъ Доктора и Кавалѣра Георгія Мушицкогъ.

На югу Аустрійскогъ Царства развія се єдна Славенска народность (Илирска) са юношескомъ силомъ и съ тврдомъ надеждомъ на срећни успехъ свои тежена, подобно Чешкай народности на съверу земље. Обе стој єдна съ другомъ у найтешањимъ међусобномъ отношењио, јербо јужни сојузъ народа нје само послъдица, или одъ части само кћи съверногъ, него и одъ ове у ученомъ свету, и у животу усово вѣтованъ прїма, и са свима средстввама, коя овой на послуги стоје, подпомаже се, и подкрепљава се. И ако је когодъ примѣчаніе учиніо, да су Мађари као клињ у средину међу славенске народе ударенъ, да ји раздвоене држи, те да се крозъ ову раздвоеностъ сила пытова баремъ у нечемъ ослаби, то је ово посеби врло истинито, и згодно, но мы се сумњамо, да је ово у станю обоимъ народностима пытово међусобно соучастіе разкинути, и свезу ону поширити, коя Чехе са Илирима сојжава. Най-

манѣ пакъ могу неумѣрени Мађари то очекивати, ако они продуже Славене тако угњетавати, као што су досадъ починили. Управъ то угњетаванъ Славенске народности у Мађарской, на съверу противу Словака, као на югу противу Илира и Србала, мора оба народа найтешањи саединити, да бы они съ дружевнимъ усилавањимъ свију свои сила у станю были бесномъ нападаню странногъ ярма одпоръ дати, и интересе свое народности, и противу самогъ політически пресилногъ общегъ противника бранити. Кодъ гордогъ, свако право повређавајућегъ, одбацителногъ начина, съ коимъ неумѣрени Мађари свою народность свима житељима Унгаріје намећу, неможе оскудѣвати, да партая за Славене, Чехо-Словаке, као и за Илиро-Срблј све већа быва, будући да су не само дојако ладно и безбрјикно заоставши къ свести и познанију опасности, коя пыновой народности грози, доведени, него ће се и постепенно и други народи, особито Немачкай, кои је у Унгаріје после Славенскогъ и Мађарскогъ найпретежнији, и у кога интересу лежи, са Славенима противу свои угњетателя сајузити се. Славенима пријдружити, и тако безбѣдни међусобни зидъ заштите противу насиља мађаромаје сачинити. Само онда, кадъ ово стане наступи, быће у Унгаріје оный миръ међу онима садъ у раздору налазећима се партаяма могућанъ, кои је нужданъ, да ова одъ природе тако благословена, и своимъ физическимъ станемъ и отношеніјама тако подпомагана земља къ ономъ степену изображеніја себе подигне, кои у крылу ињомъ јоштъ у пупольку лежи.

Садашње стане Унгаріје, и силни превртаи, кои се овде предуготовљавају, съ ове точке сматрајући, неможемо ни Илире одъ сваке кривице оправдати. Ако се о томъ ради, у

* Увѣренъ да ће читајућемъ Србскомъ публикуму мало быти једногъ странногъ и беспристрастногъ Списателя инѣни в разсужденіје о Илирству чутв, нашао самъ за вуждно предстоји одломакъ изъ књиге: *Slaven, Russen, und Germanen*, Leipzig 1843, на Србскій превести и у овимъ листовима саобщити, понайвыше зато, што се у овомъ сачиневио изложено, као обштій гласъ Србала о овомъ предмету сматрати може. Безименни сачинитель ове књиге дели све јужне Славене на два реда 1. на Србаль, и 2. на тако называјуће се Илире, подразумевајући подъ овимъ последњима само Хорвате и Словенце, а не вао што се безъ основа хтело, сва поколѣња Србала.

њијовомъ отечеству једну народност у животъ довести, коя е чрезъ сто година вишула, и трулежомъ близу уништоженія доведена была, то ће ово свакій правомыслеи з врло почитанія и похвале достойно наћи; и зато удивителномъ почитанію, кое се онима на вр'у овогъ движења стоећимъ мужевима, и њијовой како особито снажной, тако исто благородной, и безкористной као и опасной (мы вебы она позорія заборавили, коя су Мађари досадъ чешће противъ они наводили, кои су се њијовомъ слепомъ фанатизму на супротъ ставили) дѣятельности съ правомъ отдати мора, има се приписати, зашто су управо найблагородніи, найученіи, и найопштрумніи мужеви грдни недостатакъ превидили, или поне вниманія неудстоили, кои у Илиризму по природи своїй лежи! Кадъ є јданъ старый родъ столѣтіама јданъ народъ сачинявао, у његовимъ постостоянімъ сѣдиштама подъ разновиднимъ обстоятельствама къ све вышемъ степену образованія народногъ благостоянія и силе себе подигао, кадъ є онъ једну постойбину, једно отечество себи освојо, и ово противъ свакогъ насртаюћегъ непріјателя са свомъ својомъ снагомъ до последње капи крви бранјо; то є онъ постепенно до познаванія самогъ себе дошао, и потоме образовало се узвышавајуће чувство свое собственне ћиње, горда свестъ свое величине и свое славе, кое све јномъ роду тако скоро пасти неда. Такову свестъ самогъ себе има свакій сасвимъ не подјармени народъ у Европи, и на колико нижемъ степену образованія такови стои (кадъ є већ једаредъ станъ сурогъ варварства надвладао), у толико гордје и мужественіе обычствує са својомъ народношћу появљивати се. Найманъ се пакъ овака свестъ може онимъ народима отрећи, кои велику Илирију обитаваю (у онимъ границама, коју љуби Илири дају, и као што є она на примѣръ у књиги Драгутина Селяна о Илирской литератури, Загребъ г. 1840., јеногъ одушевљеногъ описателя нашла). Но савъ поносъ јеногъ народа, сва његова узвышавајућа одушевљеность скопчава се са природнимъ њему свойственимъ народнимъ именомъ; съ овимъ са народност и родъ самъ престао; његова сјајност даје му сјајност, његово падење баџа га неизбавимо у пропасть. Народно име есть найвеће благо, драгоценни бисеръ, единствено велико наслѣдие, кое јданъ народъ изъ сваке бурј светски догађая спасти може, и спасти мора, ако морално, даље и физически упропашћенъ быти немели. И то су Илири пре-

видили, или поне врло мало на то ћиње положили, и сотимъ погрѣшку учинили, коя имъ већ садъ препятствія на препятствія на путъ нагомилава, и коя ће имъ на вѣка очекивани плодъ њијови тако благородни, тако истинито почитанія достойни усилаванія огорчити, ако не саевымъ осујетити. Како се може одъ јеногъ народа захтевати, да ће онъ найвише, найвеће, найвеличественіе, свою народностъ, свое старо почитанія достойно име, съ коимъ су сва велика споминанія, сва сила, цео поносъ јеногъ народа скопчана, одъ себе одбацити, и съ другимъ заменити? И какво є то име Илирија? Одъ страногъ јеногъ насиљногъ господара да-то земљи, коју є онъ освојо, споменикъ срама и пониженія народа, кое є Римљанинъ, и доцніје тако исто безчувствителни Француузъ заробио, једно претеће страшило изъ стари, жалостни, страшни времена, једна аветъ, коя духове споменомъ крвави дана застрашава, кадъ су људи Славени одъ странни тирана у пра' прегнути, и презрительномъ ногомъ у блато погажени были; — како може таково име какво велико воспоминаніе, каково выше поносно одушевљеніе побудити за спавајући духъ јеногъ народа, кој съ љубиме идеје сва же стравитогъ, грозногъ, упропашћавајућегъ неразлучно сојужава? И съ овимъ да Хорваћанинъ, да Србљинъ свое старо, сјајности пуно име промене, крунисано неброеномъ славомъ, прослављено найблагородніјимъ дѣлима юначства и высокосердїја, драго поставше иляду годишњомъ борбомъ противу туђегъ ярма и азијатичкогъ варварства?

Мы се занста нечудимо да Илиризмусъ, сматрајући на чрезвичайну силну дѣятельность, съ којомъ є онъ љужнимъ Славенима намећанъ, ни найманъ пожелателно распространеніе неналази, напротивъ тога морамо се чудити, како су мужеви, који се на вр'у његовомъ налазе, у стану были, такову множину люди у свое поне несмыслене намѣре увући. Само у неизмѣримој любави и наклоности, съ којомъ се сви Славенски народи својој народности скопчавају, налазимо мы изясненіе овогъ појавленіа; но мы морамо укоравати, да коловоће љужно Славенски народа ову одушевљену наклоностъ свое браће къ народномъ на таковыј начинъ злоупотребљавају, да јй на путове наводе, на којима ово одушевљеніе борбомъ противу немогућности слаби, и сила се народа бесплодноснимъ усилавајућимъ расточава. Велика „Илирија“ постои, и мы немамо ништа противу тога, кадъ

Селянъ његове границе на западу адриатическо, на югу егейско, на востоку црно море называ, и целу массу земала одь Карніолів, Крайнске, Штаерске (оба южна окружія) Герусъ, Истрію, Приморѣ, Далмацио, Дубровникъ, Црну Гору, Херцеговину, Босну, Сербію, Хорватску, Славонію, и цео Банатъ са южномъ Мађарскомъ, преко тога съверну и средню Албанію, па и Бугарску са трима восточнимъ пашалуцима Мацедоніе къ томе причислава. Мы му морамо то чинити допустити, ёрбо то неопредѣлено име може се на многе земљ разширити; но то морамо мы строго натрагъ одбити, ако онъ подъ именомъ „Велика Илirіa“ све оне земљ по-дразумева „у коимасу Славені — Илirи — живили.“ Несущество ю єданъ Славенскій народъ, кои се „Илirima“ называо, и кадъ мы Чеху са озыльнымъ пріятельствомъ братску руку стиснемо, кадъ онъ рекне: „Я самъ Чехъ,“ то се напротивъ морамо южномъ Славену безусловно у очи смеяти, кадъ бы се онъ съ речма поносити хтео: „Я самъ Илirъ.“ — „Илirіa“ є географическо наименованіе, и како таково ѿне и мора остати; има „илирскe“ земљ, па што выше може и „илирски наро-да,“ и особито „илирски Славен“ быти; ал' „илирскога народа“ никада ніе было, и никаква земна сила неће моћи учинити да изъ земљ изникне. — Неколико десетина година по-кушашеду се сва средства, све ће се душевне и матеріелне сице напрезати, да се она са любавио и одушевленіемъ, и у чистой любави къ народности предузета, и у усхићеномъ срдцу по-траживана ідеа у дѣйство приведе, но кадъ буду најлепше сице потрошene, најболја средства исцрпљена, онда ће духовна несвесть наново духовима обвладати и страовити одпоръ, кои томе сљдовати мора, опеть ће све постоће срушити, и све свезе насиљно прекинути, кое се садъ та-ко вешто тако брижљиво и тако умешно скоп-чавао.

(Конацъ слѣдуа.)

ВРЕДНОСТЬ СПРАВЕ У РУЦИ ЧОВЕЧІОЙ.

Њекій Енглезъ єдан-путъ є рекао, да се родъ човеческій одь животинъ тимъ разликує, што є човекъ таково животно, кое справе гра-ди или употреблява. Ако и чудно ово опредѣ-леніе быти чини се, опеть много истине у се-би има.

Радија човека разликує се вештествено одь радиј животинѣ. Човекъ при своему дѣйство-ваню на околну природу дає се понайвише средствама подпомагати; онъ ради, т. є. дѣй-ствує своима природними силами на друге при-родне сile обычно помоћу справа и машина.

Рука човечія некопа землю непосредстве-но, него ю преврће помоћу лопате, мотике, плуга; човекъ нетрга дрво снагомъ свое миши-це изъ земљ, тисућо-лѣтно, гордо узрашћено дебло дуба пада одь руке човечіје, наоружане сикиромъ и пиломъ.

Найтањъ концѣ, кое умѣтно прилѣжаніе чо-века производи, израђує онъ помоћу саединѣ-нія и употребљенія многостручни спрва и под-визача.

Но размотримо сада напротивъ тога рад-но животинѣ.

Човеку найподобніа звѣрь есть за чудо по-дражаваюћій маймуњ. Ваби ли га красно во-ће на дрвету, неиде за њега по лѣствама; маовину за лежу свою кида своима прстима, а има ли у руци какову грану, сумња є, да ли ю узама за свою подпору или за свою обрану.

Пчела прави свое умѣтне кућице само по-моћу удова своега тѣла, а никако правиткомъ (леньиромъ) и мистріомъ.

Баборъ находити у своима зубима, у своемъ рибјевомъ репу єдино средство къ построенію свое низке и свакадъ једноличне колибице.

А погледнимо сада позорнымъ окомъ на послуюћу руку човечіјо, коя є саединѣна са спомоћними спрвама.

Наоружаймо ту руку брадвомъ, чекићемъ, пиломъ или простомъ лопатомъ: заиста ужасна множина послова изићиће предъ наше око. Шуме падају подъ сѣцивомъ сикире; дворови дижу се у облаке, умѣтни мостови сачинjavao постојане путове преко широки рѣка, бедеми подижу се за одбіјањъ туђината и непріателя отечства, насили заустављаю бѣснило морски таласа; жељзо виј се за полезне ствари, и у хиљадостручнима видовима пружа се число ру-кодѣлja предъ окомъ човеческимъ.

Какова непрегледна разлика међу радињомъ животинѣ и човека, међу дѣлми Оранг-Утанга, одь природе прстима снабдѣвенога, и вели-

ЕНГЛЕЗКИЙ СУДЪ О СЛАВЯНИМА.

У Лондону кодъ Невби-а изиша є одъ нѣкога неименованага списателя юдна кнѧзька названа „Источна Европа и т. д.“ коя є преизпунина ватренымъ одушевлѣніемъ за славянско племе и дивлѣніемъ о интелигентціи, моралной вредности и любави къ слободи Славяна. Тако међу остальнымъ вели списателъ: „Полякъ Коперникъ све преважава, што су Нѣмци у наукама урадили. У литератури идилличкій пѣсникъ Косміанъ, кои юште у дубокой старости живи, и не давно умрлый Нѣмчевићъ одржавају сравненіе са свачимъ, што є Нѣмачка одъ времена Шиллерова и Гете-ова произвела. И заръ дѣла Мицкевића и Красинскога недопуштаю за нынѣ угодно сравненіе са Фаустомъ, кои се као найзнаменитѣ Гете-ово дѣло похвалио? И имали нѣмачкога поете и драматика, кои бы се представити могао Русу Пушкину? Или мѣрили се кои нѣмачкій баснословаша са Русомъ Криловомъ? На сва ова пытана морамо съ не одговорити.“ —

МУДРА И НРАВОУЧИТЕЛНА ИЗРЕЧЕНИЯ.

(Изъ причта извео Тодоръ Вланкъ.)

Мужъ трудолюбивъ труди се себи, јеръ удручава погибелъ свою; а развраћеный носи и у устнама своима. Мужъ безуманъ самъ себи зло копа, и у устнама своима обогаћава органъ.

Мужъ развраћеный разсејава свуда зло, и свѣтилникъ лажи юшть више јзлима ужиже, а тимъ и јединеность правде и среће разлучава и разрушава.

Вѣнацъ хвале и славе старость є: на путу правде такова се находити,

Болій є мужъ дуготрпѣљивъ одъ силога, и кои уздржава лютостъ одъ узимаюћега градъ.

Кои дає за блага зла, недвижима су му такова у дому.

Кои є тайникъ о своимъ бѣдама и обидама, сама му се любавь указує; а кои зла дѣла и мышљни другога утаява, и нѣму и себи злоторѣ є по души и тѣлу.

A. Славуй.

Учредникъ Милошъ Поповићъ.

Издано и печатано у Правителственой Књигопечатници у Београду.

Чественима створовима руке човечје, справомъ каковомъ оборужане!

(Конацъ слѣдује.)

ДЕТЕ МЕЂУ МЕДВЕДИМА.

У години 1694. нашло се у шумама на граници, коя Латванију одъ Руссіје дели, једно дете, које є одъ прилике 10. год. старо могло быти, међу једнимъ стадомъ медведа, было є сасвимъ сурово, нити є имало разума нит' разговора; ништа, осимъ његовъ сполашнѣй обликъ показивао є, да оно човечјемъ реду принадлежи, оно є ходило на рукама и ногама, као и четвороножна животиня. Кадъ се исто дете одъ медведа мало поудали, чинило бы се да оно къ нѣмима опетъ натрагъ жели повратити се. Немиръ и старање показиваше се на његовомъ облику, кадъ се у дружству човечјемъ налазило; требало га є као једногъ заробљеника, кој є еднако утећи хотѣо, сматрати. Мало по мало научило є свое руке на једанъ видъ насланяти, затимъ право стајти, и найпосле на човечје јестиво, али текъ по дугомъ времену постаде питомо, и изговараше са суровымъ гласомъ неколико речиј одъ себе. — Кадъ се оно за његово дивљачко станѣ, и трајање упыта, немогаше се за ништа више опоменути.

Коноръ, коме се за издату вѣсть овогъ догађаја благодари, и коя се у оно време често догађала, докъ се у Варшави у двору краља Јована Собиескогъ задржавао, приповѣда, да су га краљ и друга вѣроятна лица увѣравала, како се не редко догађа, да деца одъ медведица одоена бывају. Шта више, кадъ бы се које дете случајно у полю или у щуми изгубило или оставило и одъ једногъ гладногъ медведа, кој є на свой ловъ изишао, нашло, тай бы га у ономъ тренутку ока изео, или на комаде разчупао; у противномъ случају пакъ, кадъ бы се одъ једне медведице, која бы и свое младе имала, нашло, то бы га къ своимъ младымъ медведићима одела, доила, ранила и чувала, као годъ и ныи. —

A. Славуй.